

BERLING
TROZELIUS, CLAS BLECHERT
CEDERLÖF, OLOF

**Oeconomiska anmärkningar vid skånska
karp-dammar, med philosoph. facult.
gunstiga bifall, vid kongl. carol. läre-sätet i
Lund, under ... Clas B. Trozelii, inseende til
offenteligt ompröfvande, uti de**

Lund, tryckt hos håf-camereraren och direct. C. G. Berling.
1766

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> eller boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

TROZELIUS, C. B.

Sv. 57 ml.
Ekon.
Fiske
(Br.)
1700-1827

Ekonom
Fische
(Pm)
1700-1829

J. H. J. N.
OECONOMISKA ANMÄRKNINGAR
VID
SKÅNSKA
KARP-DAMMAR,
MED
PHILOSOPH. FACULT. GUNSTIGA BIFALL,
VID KONGL. CAROL. LÄRE-SÄTET I LUND,
UNDER
OECONOMIÆ PROFESSORENS,
H. M. CLAS B. TROZELII,
JNSEENDE
TIL OFFENTELIGIT OMPRÖFVANDE,
UTI DEN STÖRRE LÄRE-SALEN
D. X. MAJI MDCCLXVI, F. M.
PÅ VANLIG TID,
FÖR LAGER-KRANTSEN,
FRAMGIFNE
AF
OLOF CEDERLÖF,
ÖST-GÖTHE.

— — — — —
Lund,
Tryckt hos Håf-Camereraren och Direct. C. G. BERLING.

S. I.

En *Ewig Godhet* har gifvet hvart ock ett Land
sina förmåner. Lyckligt det Folk, som vet
att dem rätteligen nyttia till Skaparens ära,
ock menniskjors fromma. Den tänker för-
modeligen bäst om det allmänna bästa, som förstår at
lämpa sina tankar efter landets beskaffenhet, lynne och
läge. Vi se vårt land inom sig hysa flere sjöar ock
strömmar, än många andra Riken i världen, at lika rymd
ock storlek; måste dock vidgå, at nog litet fisk utur
många af dem varder tagen. En skada, hvilken, till
någon del, hänleder sig, så väl ifrån flere åmynnin-
gars upplyllande af Sand, grus ock stenar, då stark vår-
flod sig yppar, som och af gäddans svalg, ock abor-
rens gap: utan at nämna ett oridigt fiskande i lek-tiden.
Alt hvad lif och anda äger vil då hafva sin ostörda ro.

Vi

Vi böra upföra oss, äfven i dätta mål, efter förnuft ock billighet ; fast Världslig Lag oss där till ännu icke skulle förpligta.

§. II.

Vår uplyste tid har fåt de tankar om vår Nord, at den kan nära ock underhålla många resor flere trefne inbyggare, än förr. Den gamla världen höll folkhopens tillväxt för en lands plåga. Den sedvänjan var då öfelig, at, tid efter annan, göra flere valfarter ock utflyttningar, ock det i stora hopar, som dock likväl icke annat var, än gå öfver ån efter vatten, och försumma rätta upodlingen af egen Fosterbygd. Är nu hemmanens klyfning, ock ägornas förläggning i stor skiften befald, ock flarestädes redan värkstald ; så måste ock naturligt vis folkhopan öka sig, ock, i samma mån, hushållningen förbättras, at födan må århållas. Bli landet välfignat med folk ock nyttiga arbetare ; är ju nödigt ock högst tillbörligt, at, på ett fätt som vederbör, nyttia sjöar ock strömmar, samt på ett förståndigt vis förvara en del af de mäst fördelagtiga ock rika fiskefängen uti där till väl anlagde dammar ; hält fisk-varan är en så betydande sak uti spiskammaren : Genom en god hushållning kunde den utgjöra en god del af vår dageliga föda. Vi äro väl besvärade med en kulen höst, kall vinter och långsam vårköld : Nödgas äfven väl föda vår boskap inne uti hus, mer än halfva året. Den Nådiga Alfadren har dock förtet oss med ett rikt förråd af flere slags låfvel, ock i synnerhet riktat vårt land med ömnoget af fisk. Ols tilkämmer at der med visligen

umgå. Vi böra, ibland annat, med flätade gärdesgårdar sätta fördämningar för fisken, at han icke, efter eget behag, får stryka fram genom olen ock strömmarne, ända till hafvet, hvarifrån han näpligen återkämmer. Den Nation hushållar väl, som skaffar tillräckeligit bröd ock såtvel till allmänhetens behof. Om det saknas, kunna flere väl inrättade närings-fång blifva ofs til icke så färdeles mycken båtnad. Ock fastän öfverflöd ock en land-fördärfvelig yppighet skulle upfräta hela vinsten blifver dock pänningen qvar inom landet. Väl några står icke att vinna, om vi förgäte at med full drift och rörd håg sköta vår hushållning: En sats den flere af rent nit hafva yrkat ock nog värdigt drifvit. Alla delar uti *Hushålls-Systemen* hänga så nära tillsammans, at om en försummas blifva de öfriga nästan onyttiga.

§. III.

Har en stor Hushållare kunnat säga, att all *Oeconomie* bör *begynnas af Fiskedammar*, hvilka han då ansedt för mödrar till åker och äng; så bör ju den taken än vidare påtänkas ock igrundas. Sanningen at denna sats kunde våra Förfäder icke så noga finna ock utröna; ehuru de voro högst begifne på jagt ock fiskeri. Näringsfång, hvilka, då förtiden, blefvo ansede för så läfvärda, at kånsten at fiska blef räknad ibland de kongeliga egenkaperna. EDDA omtalar, såsom en då aldeles redan bekant lak, både *Laxfiske* ock *notdragande*. Deras sätt att fiska med agn ock krok beskrifves i 24 och 25. *Demisagan*. OTTUR utropas (a) såsom en stor fiske-

(a) *Vollunga Sagan* 23. Cap. p. m, 37.

Ikefångare: Des bröder säjes hafva fångat en stor lax med metande. TRYGVASON (b) visar tydeligen, at de äldstes mykna fiskande var ett näringsfång, hvar af de då hade sin förnämsta föda och underhåll (c).

§. IV.

Den tid våra Fäder, i fölge af sin Guds tienst, hade sina 40 dagars fastetid ifrån alt kött ätande, var dem högst nödigt at vara försedde med fiske varor af åtskilligt slag. Som den salta fisken icke altid kunde vara dem smakelig; ty voro de där om mycket måna at hafva tillgång på den färska. Fisk är nästan den angenämasste mat vi hafve? Jsraëls barn fingo under sin vandring i öknen just en längtan där efter. Ehuru fiskrika en del, såväl af de större, som mindre insjöar kunde befinnas vara, tykte dock våra Stammafäder det vara säkrare at hafva sina *Dammar* och *Fiskgömmen* at tillgå, än begifva sig till sjös, när de antingen sjelfva vilde ära en rätt fisk, eller en god vän ankom, hvilken de vilde hafva hederligen undfågnad. Det ses ännu vid flere, äfven de smärre Härregårdar, märken efter sådana fiskedammar, hvilka nu kunde blifva sina ägare äfven så nyttiga, som fordomdags, då födan var långt lättare at erhålla, än i våra tider, då alla vilja lefva väl ock hederligen.

§. V.

Den *Oeconomie*, som bygges på Fiskerier, hålles förden-

A 3

den-

(b) Hist: Cap. 41. (c) Ifr PRÆSIDIS *Anmärkingar om Suo-Göthernas forna Hushålls-vett*, p. 8, 9. 10.

önsku af mängen, icke utan skäl, för både realle
 ock mycket riktande. Rätta grunden där till förme-
 nes vara *Dammar*, men där med förstås då icke de van-
 liga små *Dammar* och fiske gömmen, utan de större
 updämningar. Den vanliga hushållningen här med har
 eljest merendels varit, at när någon köpt en gård, och
 då haft tillfälle at få en myr- eller sank jord, har äga-
 rens förnämsta affigt ock förnämsta åhåga där hån lyf-
 tat at göra sig den samma nyttig, medelst vattnets af-
 tappande, rothuggning, svedjande, besående ock omfi-
 der i linda läggande. Här med är väl en härlig skjörd
 i några år vunnen; på slutet tager dock hvitmåflan öf-
 verhand: Bättre tros den hushålla, som dämmer up vatt-
 net; leder det sedan på ett annat ställe, ock så vidare
 nyttjar det till *Karp-äller Rud-dammar*: Altid så lagande
 at kärret äller dammen sluttar införe. När vattnett så-
 ledes står öfver den sanka jorden i 2:ne år har alt det,
 som var uti kärret, vändt sig til ett *liquamen* ock för-
 vandlat sig till en skjön svart-mylla: Således har man
 af marken hatt dubbel nytta. I skogsbygden finnes i
 synnerhet en hop små gjölar, hvilka med en replot
 kunde ränsas ock omsider göras till säkra ock förde-
 lagtiga fisksumpar. (d) På andra ställen ses dälder, hvil-
 ka, å tvenne sidor, hafva sina högder: när de nu vid
 ändarne fyllas, fås med ringa möda ock kåstnad dam-
 mar, den ena efter den andra. Den förmånen vinnes
 ock, att vattnet, merendels å alla sådana ställen, kann
 aftappas, dammen ränsas, ock sedan göras nyttig, an-
 tingen till *Afvelsdam*, *Försträckning* äller *Tillväxtdam*, alt
 efter hvars ock ens omständigheter och behof. **En**

(d) Se C. G. BOYLES förfarna *Svenska Landtbusballare* p. 327.

En sådan *afvelsdamm* visar i synnerhet sin nytta, då man om våren och fiskens lektid i öppna sjön, eller des vikar, kunde komma at fånga någon råmm-fisk, at råmmen då straxt släpades i sådana gömställen, där han, äfter naturens ordning, i det grunda vattnet, genom solens värma, får värka ut. Kåmmerråmmen ut på diupet blifver däraf icke mera fisk, än fågel i det ägg, som saknar modrens värma: hvarföre ock de sjöar, hvilka hafva tvärsänkde bräddar ock strander, äro mäst fiskrika. Fisken dör ock bort i grunda ock orena vatten, där utläpp felar eller de om vintren starkt tillfrysa, ock mycken snö faller på isen: fisken qvätves då lätteligen, därest icke vakar ock öppningar göres.

§. VI.

Det medgifves gärna, at Fisk-släktet är det aldra frukt-sammaste; emedan des *Principium generationis* är både *calidum & humidum*; dock är ännu icke bevist, at all fiskens råmm, *ovula* eller ägg äro fröda; taken bör alt derföre, så i detta, som i andra mål, handteras med försiktighet, äfter andra *Nationers* föredömmen, hvilka icke allenast nyttia råmmen såsom en handels vara; utan ock i sina insjöar hafva fördrag med alt fiskande i leketiden. Fisken är ock des utan den tiden mindre smakelig, ohälsosam, ock ofta ett grundämne till en Så rårande, som smärtande fräfsfeber. Det vore altå bäst, om råmmen, som merendels plägar illa användas, förståndigt lades ock utspriddes i insjöar, träsk och gölar, då de helt säkert skulle blifva långt rikare på

på fisk, än nu, då ock ingen klagan öfver fiskens för-
mindskning skulle mera blifva hörd.

En hemlig, dock som det föregifves, försökd konst
at förfätta fisk genom råmmen ifrån den ena dammen
till den andra, om det ock vore några mils väg dem
emilla, upgifves i *Husbålls Cabinetet*. (e) Herr *Archia-
tern* och *Riddaren* von LINNEE har i sina *Allmänna
Föreläsningar* lärt, huru *Karp* kann planteras genom
råmmen, om den än skulle hämtas ifrån Skåne, Tysk-
land eller annorstädes, när den lägges uti en våt mäs-
sa, *Sphagnum* (f) kallad.

§. VII.

Vid hvad år och tid *Fiskedammar* allraförst blifvec
anlagde kan at oss icke så noga utlättas. Det är oss af
Historien bekant, at inrättningen af sådana *Fiskdammar*,
redan i de Rommares tid, var kommen i fullt bruk
och i högt anseende. Den i vältaligheten stora Mästa-
ren ock förträffeliga Stats-mannen CICERO bestyrker
vår sats med denne utlåtelse: *Nostri Principes digito coe-
lum se putant attingere; si multi barbati in Piscinis sint, qui
ad manum accedant.* Med *barbati* lærer icke annat för-
stås, än *Karp*, hvilken vid bägge mungipperna har lik-
som en *cirrbus*. De Rommare gjorde stort väsende af
Karpen. De voro hos dem så spaka ock hemtamde, at
när som folket talde kommo de till stranden ock togo
maten af deras händer, likfom *Chinesarn* brukar göra
med sina så kallade *Gullfiskar*, hvilka af *Husbondens*
händer taga hvetebröd, risgryn och annat smått. Det
an-

(e) pag. 250 (f) Fl. Sv. 964. Syst. Nat. N. 957. Edit. 6.

anles än i dag för ett nöje, at uti Karp-dammarne se fisken gifva sig upp i vatten brynet, at anamma den föda, som till honom utkastas.

De Rommares Fiskedammar voro af tvänne slag, hvilka inrättades, både i salt och färskt vatten. De förr hade mera sitt afseende på pråkt, än verklig nytta: blefvo dertöre endast af *Nobiles* och de förnämre anlagde. De sednare åter af gemena man, och bléfvo, som Pomona, en väl anlagd kjöks trågård, äfter VARRO-NIS utlagö, (f) *altera Succidea* kallade: deräs förnämsta afseende här med var på besparing af annan mat i vitthuset: Voro ock på den tiden dem så fördelagtiga, at DUBRAVIUS och FELONIUS (g) väl kunnat fåja om de äldre tiders Fiskedammar, huad de nu yttrat om Tyskarnas, Böhmernas, Ungrarnes, Hollsternarnes ock Danzigernas Karp-dammar: *Neminem sine utilitate piscinas coluisse.*

§. VIII.

Den som nu vill vinna sitt ändamål; men icke anställa sitt fiske, och inrätta sina fiskdammar på ett måfå, bör af *Natural Historien*, och i synnerhet *Ichthyologien* hafva sig bekant fiskens leketid; huru de lägga sina ägg; af hvad slags föda de sig i synnerhet betjäna; huru fisken håller sitt stånd i vattnet. Erfarenheten har lärt, at fisken i Augusti Månad går högst i vattnet: J September en aln djupare: I October en half aln ännu

(f) *de re rustica* Lib. III. c. 17. (g) *de reditu ex Piscinis in Prohemia.*

nu djupare. De öfriga månader i året går han på grund, eller sjelfva båttnen. Omständigheter hvar äfter en fiskare har sig noga at rätta och ställa; därest han vill blifva lycklig.

Karp-och Rud-dammar les på flere ställen här i Landet vara anlagde; nu på sank ock våt mark; nu där jorden varet mera tårr ock fast; dock så, at vattnet innelutes inom sina vederbörligen höga och *docerande* bräddar. Dammen bör så anläggas, at han kan aftappas och uttärkas, när som hälst behagas. Vattnet må ledas till dammen, antingen från någon högd, bäck eller å, så är nödigt, at det sker i den ömnoget, at dammen, om sänmmaren, icke uttärkar. Skulle dammen hafva sitt eget språng blifver vattnet äfta så kalt, at karpen icke vill särdeles väl trifvas deruti. Hvadan man ledt fiskedammar, både i Skåne och annorstädes, hvilka, i god afligt, blifvit anlagde vid någon källa; men fåt at deras ägare inhämta den underrättellen, att fisken där icke velat växa, utan, äfter några års förlåpp, varet at samma storlek, som då han dit släpades. Det vatten som leder sig ifrån feta ställen gifver icke allenast fisken sin ömninga föda; utan där samlar sig ock så småningom den aldrabästa jord. Det ena fiskslaget fordrar ett mera klart vatten, än ett annat. Det är fördelagtigt, när den ena Dammen har sammanhang med den andra; Och på dat, at när värdet stormar, och vattnet blifver uprört, dat då icke må upfräta och bortskölja damm-jorden, nedfättes 3:ne alnars pålar, ock det i tvenne rader, då skillnaden blifver af tvenne alnar. Är båttnen icke så aldeles fast, utan består af en lös sand, läg-

lägges kalk, hvilken med sanden och vattnet förblandad går till en fast massa. När grunden sålunda är lagd och befästad gräfvnes karpdammen, och den upgräfna jorden lägges emellan de nedsatte pålar. På det lättet kan äfven de ofvanstående dammar förfärdigas. Vid alla iakttages, att deras bräddar docera och gå på slut, då vattnet icke har tillfälle at utöfva den kraft och värkan, som äljest.

§. IX.

Hos flera hedervärda Hushållare har man ock fåt skåda dammar, hvilka innan till varit beklädde med grästorf, fästad med tre quarters långa ek äller al-pinnar: tårifven binder sig desutan snart i jelf. (a) Det hålles

B 2

ock

(a) En God Vän och Gynnare har i detta ämne behagat gifva följande underättelse:

Alla Karp-dammar, hvilka med förmån skola nyttias, böra hafva ett sådant läge, att vattnet kan aftappas, när så nödigt pröfvas. Karpen är af den beskaffenhet, att den trivnes och växer aldrabäst uti en damm, som, innan den updämnes, är väl med gräsbottnen öfverdragen. Denne omständighet bör nogga i akttagas, hvilken förutan ingen särdeles fördel vinnes; ty så snart en damm varit updämd med vatten några år ruttnar gräsbottnen bort, och blir gemenligen dy äller lerbotten i stället, uti hvilken fisken icke vill så särdeles trivvas, behåller ej äller sin rätta smak.

En försigtig busgårdare lagar så, att han är ägare af flere karpdammar; på det han icke måtte behöfva at hafva alla i bruk på en gång och med vatten updämda. Har man 12 dammar

och för högst nödigt och nyttigt, att till hvarje fiskeslag hafva åtminstone tvenne dammar: Den ena blifver då sielfva moder-dammen, uti hvilken både Han och Hona få vistas tillsammans till sitt släktes vidare förökelle: I den andra släppes årligen, 3 a 4 veckor för Jacobs mässö tiden, af de smärre fiskar, hvilka första året växa till en fingers längd, i stället för de stora, hvilka blifvit uppfiskade. Antalet af fisken blifver åter dammens rymd och areala innehåld. *Karpen* har tillräckeligt utrymme, då han hafver en *Cubic* famn vatten. Skulle fisken städse få lefva tillsammans blifver väl af-födan mycken; men ringa till växten. Genom denna skillsmässå af Hann och Hona blifva de förre, innom fem til sex år, så stora, at de åfta gå till ett värde af två daler silfvermynt stycket.

§. X.

bäraf, ju större dess bättre; emedan mera fisk kan däruti rymmas och underhållas samt årligen updämma och plantera karp-afvel uti en af desse dammar. När 6 år äro förlupne kan dammen uttappas och beskattas: Då får och hvarje damm sina 6 års tråde; emedan till fiskens växt och vältrefnad detta är så nödvändigt, som för en åkerjord att ligga i tråde, om den skall frambringa en ömnog skörd.

Tiden när en Karpdam skall uttappas och skattas bör vara bitida om våren, äller sent om hösten, då vattnet är kalt. Sedan minsta varma insunnit sig, bör bär med hafvas anstånd; emedan fisken sådant icke tål, utan dör i den bündelsen bort.

Uti stark köld bör en karpdam hållas öppen med vakar, 1, 2, a 3, stycken, en quadrat aln hvardera, alt efter dammens storlek, och böra vakerna göras där vattnet är djupast.

§. X.

Någre indela sina *Karp*- och *Ruddammar* på det sätt, at de först förse sig med *Afveldam*; sedan *Försträcknings damm* och 3:die *Tillväxts-damm*. De åter, hvilka än högre vilja drifva denna hushållsgren, skaffa sig tvenne *afvels-dammar*, trenne *försträcknings dammar* ock fyra *tillväxtdammar*. En *tillväxtdam*, som håller 14. quadrat alnar, är befunnen årligen kunna föda åtminstone 300, tre års karpar; 300 af tvenne års ålder, ock 400 års-gamla karpar. *Afveldammen* behöfver väl icke vara aldeles så stor, som de öfrige dammarne; dock bör han vara förfedd med vals, såf, vidjebuskar eller andra i-hopflätade qvistar, hvarpå han, under lektiden, kan sig svänga, ock sina frö ifrån sig gifva. Det bör nog aaktas, at det ena fikslaget icke får sig med det andra förblanda; ty där igenom förstöres hela affödan. Hannen som utväljes till afvelens förökande, bör vara lång, och Honan tjäck, råmfull ock fast. De *Karpar*, hvilka här till kunna utses, pläga gemenligen om hösten tagas utur *tillväxts dammen*, och i en annan förflyttas, och där sparsamt underhållas till April månads slut, då de i *afvels-dammen* inläppas. I hela Maj månad, och något däröfver, fira de sina kärleks festér, då de ock vilja hafva tillräckelig underhåll. Karpen befinner sig bäst uti sött vatten ock muldig jordmån.

Förfarenheten har lärt at *karp bonan* är fruktfullast, då hon är åtta år gammal, och hannen vid sitt 5 a 6 år. En karp är tillräcklig för trenne honor. En hushållare, som icke sielf är ägare af *sättekarpar*, utan haf-

hafver af nöden at hämta dem annorstädes ifrån, kan det med säkerhet göra, om vägen vore aldrig så lång, antingen genom råmmen, på ofvan förmälte sätt, eller ock små karp af 5 tums längd, då tunnan i hvilken den föres fordras med ofärgad fris, och vattnet ömlas om uti samma käril, som då helt sakta slås in genom en skruf, liksom såden på en qvarn. När så pröfvas nödigt aftappas vattnet, efter vanligheten.

På samma sätt kunna äfven flera andra slags fiskar föras ock i dammar sättas, såsom *Rudar*, hvilka äro lättast att updraga i dammar: då båten är något mudrig mår *Rudan* som bäst. På *Rudan* ses under tiden röda prickar, hvilka förmenes icke annat vara än små polyper.

§. XI.

Sutarn befinner sig väl uti samma damm, som *Karp* ock *Ruda*. Vil hafva samma omvårdnad som de förenämde. *Sutarn* gör den nytta i *Karp*- och *Rud*-dammen, att han hjälper till att upäta matkar ock annan ohyra. Det torde få anmärkas, at den, som är fallen för gullot, måste noga agta sig at äta här af; ty han kan därigenom lätteligen i den samma förfalla; men den som redan är där med besvärad kann blifva helad och botad, när den lägges på kräppen. Efter 12 timmars förlopp läger *Härr Arbiatern* och *Riddaren* von LINNÉE uti sina *Allmänna Föreläsningar*, att samma fisk blifver fast illa luktande; emedan han då dragit det onda till sig. Detta läkemedel bör dock flere gånger repeteras.

§. XII.

§. XII.

Gädda, *Esox*, kallas ock *Lupus Marinus*; emedan hon tager sin näring af lefvande och friskarof: Skonar icke sitt eget slägte. Hon svälter fuller 14 dagar i hvarje Månad; men hon tager sin skada igen på den öfriga tiden. Hvad hon då slukat, ända till hälften af sin egen tyngd, förmår des buk at lätteligen smälta. Man har äfta set, huru gäddan, på en liten stund, har kunnat göra dammen fri och ren ifrån en vacker skäck af And- och Gås-ungar. En gädda, om i punds vigt, förtär mera fisk, än flera mennilker kunna på et helt års tid få på sitt bord. En pund gädda fordrar et lispund fisk till sin förtäring i månaden. En damm, som har 100:de sådana invånare ser en förödelse på annan fisk af 12000 lispund; at förtiga den stora skada, de genom skrämvel och råmmens upslukande förorsaka i leketiden. Mörten, som snarast förråd af sina blänkande fjäll, synes äljest vara ämnad til hannes egentliga föda, liksom fillen för hvalfisken under sjelfva Spitsbergen, strömmingen för Laxen och lögan för Abårren, Gösen, Laken och Älen m. f.

Här hafves icke afseende så mycket på den skada *Gäddan*, *Abårren* och *Älen* göra i sjöar och strömmar, utan förnämligast i *Karp*- och *Rudedammen*, där de, äfta emot ens vilja och vetenskap, kunna komma at sig innästla, då änder äller andra fåglar dit föra råmmen oskadd, och där utvärkas. Ehuru förstörande *Gäddan* är i hop med andra, och äfven, som anmärkt är, sitt eget slägte, kan hon dock med fördel hafvas för sig sjelf
uti

uti fump eller damm till kiökets stora förmån och anfenliga besparning på flera andra slags matvaror i visthufet.

§. XIII.

I *bushalls-Cabinettet* (i) läres, huru *Äl* i största öm-noghet, fast på et särdeles underligt sätt, står at för-skaffa uti någon Damm. Andra, som det försökt, må dömma om dess fulla riktighet. Här torde få anföras, fast icke så aldeles hörande til förevarande ämne, hu-ru *Äl*, utom det vanliga sättet, med långref ock *Äl*-kistor, vid utläppet åt hafvet här i Skåne och annor-städes fångas, utan någon vidare fördämning, sålun-da: At där strömmen går utur sjön lägges näfver äller hvita aspekiäppar, såfom utspände armar: mit under armarne lägges den innan till svedde pumpstücken, och där under sättas et kar äller något annat stort käril. När nu Älen kommer strykandes vågar han sig icke på de hvita armarne; ty han har et naturligt afsky för et sådant utseende: tager således sin Marche-ruta åt den svarta pumpstücken, till hvilken han hyser större för-troende; men ser sig dock till slut bedragen, då han faller i det der under stående karet. Dätta sättet är väl mycket simpelt; men dock det säkraste att fånga *Äl*. Dätta fiskslag trivves icke, som det ikrivves. i Do-nauströmmen; men åter så väl uti *Lacu Connacinni*, at han där fångas till tvenne lispunds tyngd.

Asp, *Brax* kunna äfven hållas i damnar. De göra altså väl emot sig sjelfva, som när de däraf i sjön få en

(i) pag. 252.

en större välsignelse, än de på en gång kunna nyttja, at de då i dammen infätta och bespara till en annan gång. Valbefinnande, at

Non minor est virtus querere, quam parva tueri.

§. XIV.

At ändamålet med dammars anläggande må vinnas är angeläget, då kiölden tillätter, göra öfning på isen, at fisken må få sitt luft-hål; ty eljest dör han: i synnerhet vil *Karpen* hafva denna omvårdnad. At hindra vattnets tillfrysning brukas åtskilliga medel: nu med halms läggande i vattnet på ena sidan af dammen: nu med rökande af halm och murskna stubbar, som, näst vakars hållande, har befunnits varit ibland de bästa medlen, hvarföre det äfven brukas at förekomma qvarnhjulems tilfrysande i stark vinter. Det bör noga ägtas, at vatten *columnen* icke alt förmycket får öka sig i dammen; på det jorden icke må utbrytas af vattnet; hvilket icke får stå stilla ock ruttna; ty i så förskämt vatten infinna sig ödler, grodor, och annor slags ohyra, som förstörer fisken och i synnerhet *Karpen*. Förmenes dock kunna utrotas, om några göpnar salt slås i dammen; ty denne ohyra kan icke fördraga saltet. Detta råd gaf Herr Archiatern och Riddaren von LINNE Herr Cap. Mchan. TRIVALD, Hvilken ock fandt det vara nyttigt och hälsofamt. När Dammen på flere år icke varit renad och ränsad, växer i bätten et slags gräs, *annemat* kallad, som i Augusti Månad öfvertäcker hela Dammen; bör därföre med en räffa afdragast:

Då är ock hög tid at låta ränsa sin Dam. För öfrigit märkes, at när fisken fåt osmak af sur och gjöttje-full båtten, kan det hielpas på det sättet, at sedan de blifvit upfiskade, lägges några knäppnätvar salt i vatt-net och omröres, hvarigenom vattnet, med tillhielp af saltet, drager all osmaken utur fisken.

Det bör noga agtas, at döda kreatur, slarfvor ock trafor icke må blifva vräkte i dammen; ty där igenom kommer fisken at sjukna, hvilken då, äfter COLERI Lärdom, endast med tillhjelp af Pettersilja kan upfri-skas och vederfås. Hvert och et fiskslag fordrar sin särskilta spis. Somlige få sitt lystmäte i kött och små fisk: Andre befinna sig väl både af kött och gräs: Andra åter af gödsel och annat rask. Är Dammen nära vid stora sjön anlagd, bör noga aktas, at icke ut-ter och skjäl hundar därstädes få taga sit tillhåll: icke aller ankor; ty de upäta råmmen och den smärre fi-sken. Säf och hvals bör jämväl utrotas, då de sig alt för mycket utbreda: medelst des afskjärning under vatt-net, vid solstånds tiden, lærer det lättast kunna värk-ställas.

Vid sjelfva fiskandet agtes noga, at icke fisken hål-les alt för länge utur vattnet; i synnerhet då den icke straxt kommer att nyttias i hushållet. När Dammarne skola ränfas är nödigt, at, å ena sidan af dammen, hafva en graf at insläppa fisken. Hvert 6:te eller 7:de år bö-ra dammarne åtminstone aftappas och ränfas, då de stö-re fiskarne nyttias, ock de mindre förvaras. Dammen bör städse hållas ren ock fri ifrån alt det, som fisken kan oroa ock dammen förorena. Om tätta note-redskap i Frank-rike

rike och Hessen (k) icke få brukas i öppna och allraminst i insjöar, och i Schweits är förbudt alt fiskande i leketiden, så bör det åtminstone i aktagas vid dam-fiskandet i Sverige. När desse omständigheter, och fleres härutinnan gorda anmärkningat noga iakttages, är ingen tvifvel, at icke det land, som här till nytjas väl lönar mödan och mera riktar, än någon åkerjord och allrädlaste plantering.

*Cantantur Hæc, Clamantur Hæc,
Dicuntur, Audiuntur,
Leguntur Hæc, Scribuntur Hæc,
Et Lecta Negliguntur;
Interim tamen detrimenti quid capit Respublica*

(k) *Se Traite de la Police, under titul af Poisson, par Mr. de la Mare. Ifr. vidare den för Hessen-Cassel d. 17 Oct. 1730 utgifne Stadga, Erneverte Fisch-ordnung kallad.*

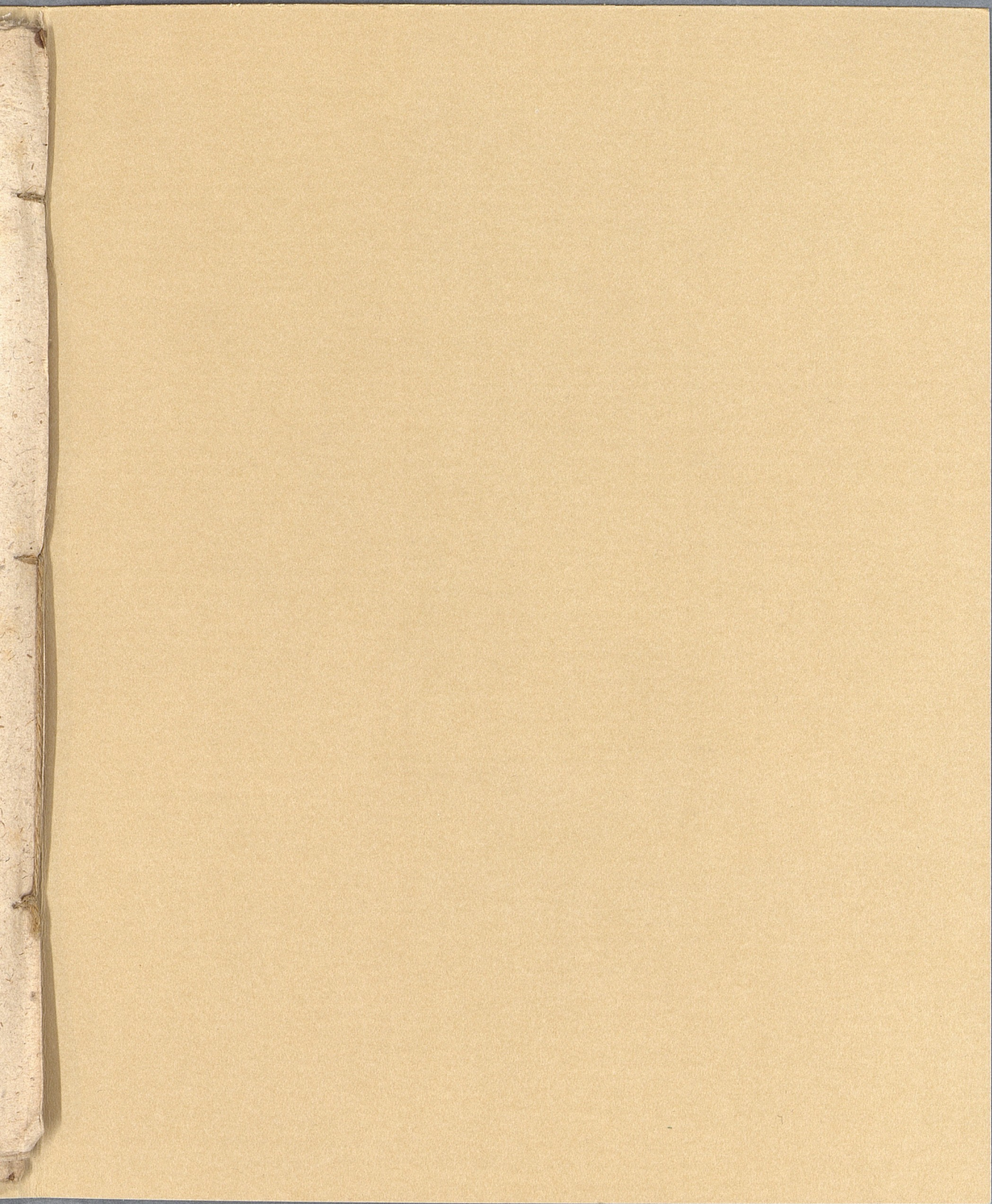
Till
Herr CANDIDATEN och AUCTOREN,
Min Kjåra BROR.

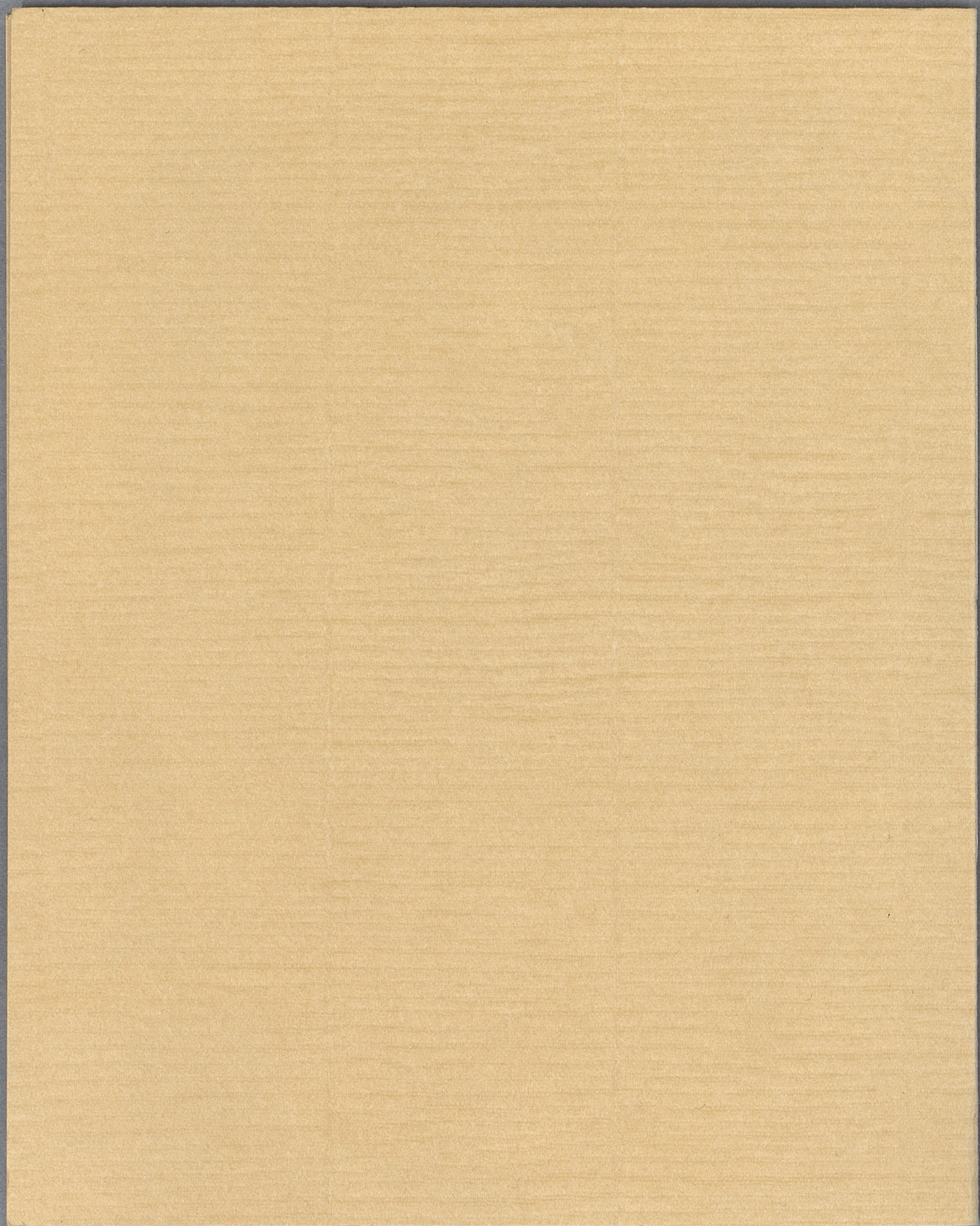
Lät mig det nöjet få en glädje gnista tända,
Och som ett Vänkaps Prof *Dig* desse rader lända,
När *Du* ditt Vackra Värk nu fram i ljustet ger:
Min största fågnad är, när jag *Din* fortkomst ser.

En värdig Hushålls-gren *Din* Lärda Skrift beskriver.
Ho är som icke ser at den anledning gifver?
At skjöta, anla väl mång nyttigt Fiskeslag,
Som oss kan föda väl, och hedra vid godt lag.

Min Bror! Jag önskar då, *Din* flit må få belönas,
At *Du* nu straxt här på af Phœbo sjelf får Krönas;
Och om *Du* ej begär en *Lager-Krants* at få;
Så har *Din* Vitterhet den väl förtjent ändå.

SVEN CEDERLÖF,
Öst-Göthe.

www.books2ebooks.eu